

РИЖУК

Сергій Миколайович,

д-р с.-г. наук,
старший науковий співробітник,
член-кореспондент НААН України,
заслужений працівник сільського
господарства України, народний
депутат України

УПРАВЛІННЯ АГРАРНОЮ НАУКОЮ УКРАЇНИ У 1931-1935 рр.

У статті на основі архівних матеріалів та опублікованих джерел висвітлено основні історичні етапи управління аграрною наукою України у 1931–1935 рр., виявлено зміни, що відбулися в управлінні аграрною наукою в цей період.

В статье на основе архивных материалов и опубликованных источников освещены основные исторические этапы управления аграрной наукой Украины в 1931-1935 гг., выявлены изменения в управлении аграрной наукой в этот период.

In the article on the basis of the archived materials and funds the basic historical stages of management agrarian science of Ukraine are lighted up in 1931-1935, changes are exposed in a management agrarian science in this period.

Погляд у минуле дає можливість озброїтись історичним досвідом, який є дуже потрібним тепер і в майбутньому.

Актуальною проблемою сьогодення є критичне осмислення архівних матеріалів, літературних джерел провідних бібліотек України, їх опрацювання й обґрунтоване виявлення змін, що відбулися в управлінні аграрною наукою України. Управління аграрною наукою у 1931–1935 рр. потребує детальнішого аналізу й вивчення.

Деякі автори упереджено трактують ряд питань, пов'язаних зі змінами в сільському господарстві. Деякі історики й економісти висвітлюють перетворення в цій галузі як низку лише помилок і невдач. Аналіз історії управління сільськогосподарською наукою доводить, що поряд із

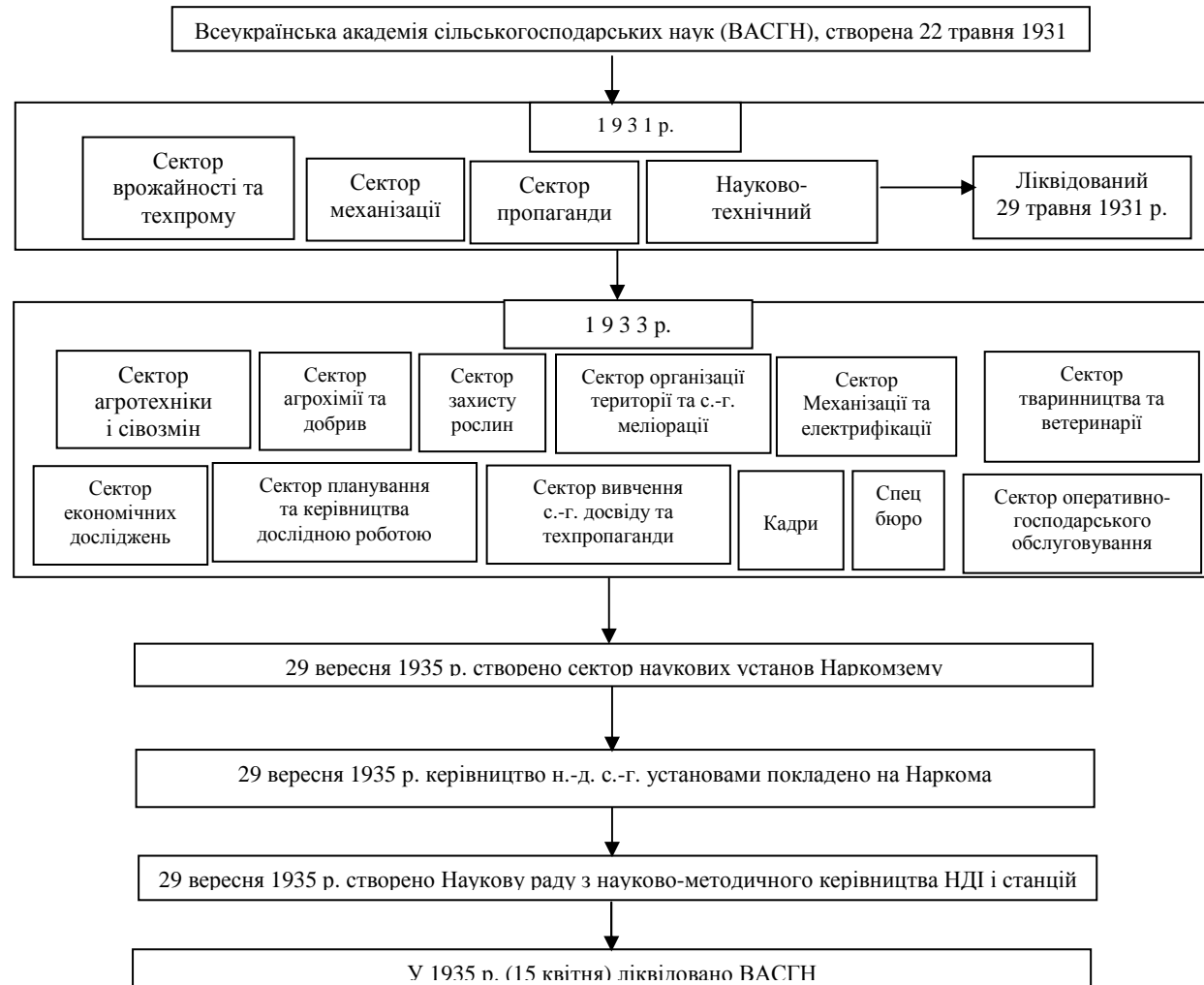
конструктивними рішеннями були й певні істотні недоліки, а інколи – перегини. Економіка Радянського Союзу була плановою, а керівництво народногосподарським комплексом – максимально централізованим, тому поступово складалось і централізоване управління сільськогосподарською наукою.

За результатами вивчення архівних матеріалів і джерельних фондів провідних бібліотек України вивчалась історія аграрної науки України у 1931–1935 роках [1].

Рішення про створення Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук прийнято 3 квітня 1930 року на підставі п. 2 Постанови РНК УСРР № 11/664 «Про реконструкцію сільськогосподарської справи». Проте остаточне рішення про її відкриття було прийнято Постановою РНК УСРР від 22.05.1931 року «Про організацію Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук».

Питання про організацію Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук розглядалось 5 вересня 1930 року на Президії Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна. Було прийнято спеціальну постанову «Про розгортання мережі науково-дослідних установ УРСР», якою визнано за необхідне створити Академію сільськогосподарських наук в Україні у складі Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна. Запропоновано створити мережу республіканських галузевих інститутів: економіки і організації соціалістичного землеробства; організації праці в сільському господарстві; механізації та електрифікації сільського господарства; прикладної ботаніки і фототехніки; генетики і селекції; меліорації; ветеринарії; захисту рослин; агрогрунтознавства; зоотехнії; центральної сільськогосподарської бібліотеки. Всесоюзні інститути – кукурудзи, свинарського господарства; плодового господарства; буряко-цукрового господарства підпорядковувались новоствореній Академії з науково-методичним керівництвом ВАСГНІЛ.

Рисунок 1. Історичні етапи розвитку та управління аграрною наукою, 1931-1935 рр.

22 травня 1931 року Радою Народних Комісарів УСРР затверджено Постанову № 154 «Про організацію Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук» з метою підпорядкування науково-дослідної роботи в Україні у галузі сільського господарства справі піднесення й соціалістичної реконструкції сільського господарства УСРР і забезпечення єдиного організаційного та методологічного керівництва науково-дослідною роботою.

На додаток до Постанови № 154 РНК УСРР згідно з протоколом № 13/707 було затверджено Президію Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук у складі: президент – академік О.Н. Соколовський; віце-президенти – професор А.М. Сліпанський, професор Т.Г. Білаш, П.І. Попов; вчений секретар – Д.С. Харченко; члени Президії – М.В. Левенштам, професор І.М. Боднар, професор М.Г. Варфоломеев, К.К. Віторт [2]. Трохи згодом, 24 травня 1931 року, в Харкові в будинку Держпромисловості відбулося організаційне засідання Президії ВУАСГН.

На президента Академії покладалося загальне керівництво та керівництво бюро хемізації. А.М. Сліпанського обрано 1-м віце-президентом. Другий віце-президент – Д.С. Харченко – очолив сектор врожайності. П.І. Попов став третім віце-президентом і керівником бюро п'ятирічки. Сектор техпропаганди очолив 4-й віце-президент Т.Г. Білаш [3].

Свою організаційну діяльність Президія Академії здійснювала через періодичні скликання пленумів, до складу яких входили директори й окремі провідні вчені науково-дослідних інститутів, а також представники Народного Комісаріату постачання УРСР, Вищої Ради народного господарства УРСР, Народного Комісаріату освіти УСРР, Укрколгоспцентру, Укрсількоопцентру, Всеукраїнського товариства аграрників-марксистів і Всеукраїнських комітетів профспілок робітників хліборобських радгоспів і робітників МТС та наймитів.

У червні 1931 р. Наркомзем УРСР затвердив статут Академії та її структуру. З 1931 по 1933 рік до її складу входили чотири сектори: сектор урожайності та техпрому, сектор механізації, сектор пропаганди, науково-

технічний сектор, який вже 29 травня 1932 року було ліквідовано. У 1933 р. в структурі ВАСГН налічувалося 12 секторів.

У 1931-1932 рр. відбулося 5 пленумів Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук, на яких розглядалися питання щодо організації ефективної роботи її установ.

Над розв'язанням поставлених завдань у системі ВУАСГН працювало 1132 науковці, з них 310 чоловік науково-керівних кадрів, 888 – старших і молодших фахівців, 689 – представників адмінтехперсоналу. Всього – 1811 осіб і 448 аспірантів. Разом це було 2250 чоловік, які займалися питаннями наукового забезпечення в Україні 75 % колективізованих селянських господарств або 5 млн. га території. Для виконання поставлених завдань держава фінансувала із шести джерел 13 792 тис. крб. на операційні видатки і 18 742 тис. крб. на капіталовкладення. Порівняно з 1931 роком ця цифра у 1932 році збільшилась на 7–7,5 млн. крб. З метою заохочення науковців Академією було створено спеціальний фонд у сумі 1 000 000 крб. при середній заробітній платі члена Президії, зав. сектору, старшого наукового фахівця на рівні 325 крб [4].

З початком своєї діяльності ВУАСГН широко розгортає науково-дослідну роботу в Україні в галузі сільського господарства, яка була викликана головною потребою встановити єдине методологічне й організаційне керівництво, спрямувати науково-дослідну роботу на забезпечення справи піднесення та соціальної реконструкції сільського господарства України. Ця необхідність пояснювалась тим, що система науково-дослідних установ Академії переважно внаслідок реорганізації старих дослідних станцій, які за умов капіталізму орієнтувалися на потреби поміщицьких й куркульських господарств.

Робота науково-дослідних установ на 1931 рік будувалася так, що проводячи велику кількість дослідів з якомога більшим їх обсягом в просторі, можна було б виграти в часі. Разом з тим, передбачалося поглиблення лабораторних, аналітичних методів наукового дослідження, які разом із

польовими дослідями і спостереженнями в реальних умовах виробництва мали забезпечити повний обсяг і належне вирішення поставлених сільськогосподарською наукою питань.

Пленум Академії, що відбувся 17–20 лютого 1932 року, затвердив «Устав про опорні пункти науково-дослідних інститутів системи ВУАСГН». Згідно з § 2 триступеневу систему науково-дослідних закладів (опорний пункт, зональна станція, галузевий інститут) було реорганізовано у двоступеневу.

Згідно з наказом № 167 від 31 березня 1935 року наркома землеробства УРСР Паперного було прийнято рішення її ліквідувати [5]. 15 квітня 1935 року Всеукраїнська Академія Сільськогосподарських Наук припинила своє існування. Але значення її роботи важко переоцінити, адже Академія та її перший президент академік О.Н. Соколовський заклали науково-організаційні та концептуальні засади Української академії аграрних наук [6].

Як показав аналіз архівних фондів та джерельних матеріалів провідних бібліотек України, управління аграрною наукою постійно удосконалювалося з метою поліпшення координації досліджень та їх методичного забезпечення. Збагачення знань з питань історії аграрної науки та управління нею сприятиме подальшому розвитку науки як суттєвого чинника піднесення економіки України.

Таким чином створення Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук набуло важливого принципового значення для вивчення власного і зарубіжного досвіду по організації сільського господарства і втілення наукових доробок у практику. Створення ВУАСГН дало новий поштовх до розгортання галузевої науково-дослідної роботи більш організовано й послідовно, а також подальшого розвитку аграрної науки.

Аналіз опублікованих й неопублікованих архівних матеріалів в організації та діяльності ВУАСГН дозволить з'ясувати її місце та значення у розвитку дослідної справи в Україні.

Список використаної літератури

1. *Науковий* потенціал Української академії аграрних наук. До 75-річчя створення УААН / В. А. Вергунов, З. П. Кіrpаль, В. О. Круть [та ін.] ; УААН, ДНСГБ ; за ред. М. В. Зубця. – К. : Аграр. наука, 2005. – 175 с.
2. *Про* затвердження Президії Української академії сільськогосподарських наук. Копія, машинопис. № 15887/6. – ЦДАВО України, ф. 1, оп. 1, спр. 825, арк. 136.
3. *Список* членів Президії. – ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 1, спр. 793, арк. 2–3.
4. *Матеріали* II Пленуму Академії в питанні планування сільськогосподарської науки. Доповіді та зведений проблемно-тематичний план науково-дослідної роботи Академії на 1932 рік / НКЗС УСРР, ВУАСГН. – Х. : Держсільгоспвидав, 1932. – 112 с.
5. *Приказ* № 167 Народного комиссара земледелия УССР 31 марта 1935 года. – ЦДАВО України, ф. 1055, оп. 2, спр. 57, арк. 71.
6. *Всеукраїнська* Академія Сільськогосподарських Наук (1931–1935 рр.) : зб. док. і матеріалів. До 75-річчя створення Укр. акад. аграр. наук / УААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, І. В. Гриник, З. П. Кіrpаль, Н. І. Семчук, О. П. Решетник, О. М. Пильтяй ; під. заг. ред. Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2006. – 311 с. : портр., фото. – (Сер. «Аграрна наука в особах, документах, бібліографії» ; Кн. 15).